THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

זשאבאטינסקים רעדע

די צוויי־שעה'דיקע רעדע וואָס וולאדימיר זשאבאָטינסקי האָט געהאַלטן בעת דער אַלגעמיינער דעבאַטע אויפ'ן ציוניסטישן קאָנגרעס איז אויפגענומען געוואָרן פון די דעלעגאַטן און די געסט מיט א גוואַלדיקער אַוואַצייע. דאָס איז געווען אפשר אביסל אומדערוואַרטעט, אָבער גאַנץ נאַטירלאַך, און דאָס מיינט בשום אופן נים, אז דער קאָנגרעס האָט זיך, א דאַנק זיין רעדנ, א קירצווּיל געטאָן צום רעוויזיאָניזם און וועט איצט מער געניינט זיין אָנצונעמען דאָס רעוויזיאָניסטישע פּראָגראַם, ווי פריִער.

וולאדימיר זשאבאטינסקי האָט איינגעלאַך מיט זיין רעדע צוגעטראָפן די באהאַלטענע וואונשן פון יעדן ציוניסט. וועלכער ציוניסט, אָדער וועלכער איד בכלל, וואָלט עס נים געוואָלט האָבן א אידישע מלוכה אין ארץ ישראל? וועלכער ציוניסט, איינשליסנדיק טאקע דר. ווייצמאַנן אליין, איז עס צופרידן מיט דעם בריוו פון פרעמיער מאַקדאָנאַלד צו דר. ווייצמאַן? און וועלכער ציוניסט וואָלט עס נים געוואָלט ארויסשטעלן דאָס גאַנצע ברייסע פּראָגראַם אין ארץ־ישראל און קעמפן פאַר זיי?

ווען וולאדימיר זשאבאטינסקי האָט גערעדט וועגן אָט די זאַכן, האָט ער געמוזט געפינען אַן אָפּקלאַנג אין די ציוניסטישע הערצער, — באַזונדערס ווען ער רעדט מיט אַן איינגשאַפטלאַכן פאַר אים פּאַטאָס, מיט אַראַטאָרישן פייער, ווי ער קאָן. עס איז קיין וואונדער נים, וואָס דער איינדרוק איז געווען אזא קאַלאַמאַלער.

אָבער די ציוניסטן האָבן נים אָפּגעלייגט אַן א זייט דעם לאָזונג פון א אידישער מלוכה וויייל ער איז זיי נים געפעלן, נאָר ווייל זיי האָבן זיך איר־בערציינט, אז דער לאָזונג איז א שטערונג צום דורכפיר פון דער פּראַקטישער ארבעט; און אויב דר. ווייצמאַן און די אידישע אַנגעזעהענע האָבן אָנגענומען אַן דרייטן בריוו פון פרעמיער מאַקדאָנאַלד בריוו, אין וועלכן ער האָט פאַרמילדערט דעם ווייסן פּאַפּיר, איז עס נים געווען דערפאַר ווייל דער בריוו האָט זיי צופרידן געשטעלט, נאָר ווייל דאָס איז געווען אַלץ וואָס זיי האָבן געקאָנט דערגרייכן, און ווייל ער האָט זיי איבערגלאָזן א מעגלאַכקייט פאַר פּראַקטישער ארבעט.

די דעלעגאַטן צום קאָנגרעס, נאָך די ביטערע אנטוישונגען וואָס זיי האָבן דורכגעלעבט פאַר די לעצטע יאָרן, זיינען עלעקטריפיצירט געוואָרן פון דער געזונטער, קרעפטיקער רעדע פון דעם רעוויזיאָניסטישן פירער, וועלכער האָט דערוועקט אַלטע הלומות און דרהויבן זיי אויף די פליגלען פון פאַנטאַזיע. ער האָט זיי ממש פאַר־שיכור'ט מיט זיין רעפּרעין "אני מאמין". "איך גלויב".

אָבער נאָך די עטלאַכע ראָמאַנטישע מאָמענטן וואָס זשאבאטינסקי האָט געשיינקט דעם קאָנגרעס מוז גלייך קומען די אויסנים־טערונג. מען מוז גלייך צוטרעטן צו פּראַקטישער ארבעט, אָפּזעצנענדיק זיך מיט די פּרעכטיקע הלומות וועלכע ער האָט אָנגעזוואָרפן.

און וואָס פאַר אַן אַוואַציע זשאבאטינסקי זאָל נים האָבן געקראָגן, וועט אָבער זיין גייסט נים באהערשן דעם קאָנגרעס. די ציים פון גרויסע הלומות איז פאַרביי פאַר'ן ציוניזם. — ריכטיקער, זיי זיינען געוואָרן א פּרי־וואַטער ענין. די באַוועגונג, ווי א גאַנצע, מוז זיך צופרידן שטעלן מיט זיין רעדע צוגע־זאַמע טרים איבער דעם פּראַקטישן וועג.

שוין באלד נאָך זשאבאטינסקין האָט אויסשקין, וועלכער איז ווייט נים פון די ציוניסטן וואָס באַנוגענען זיך מיט ווייניק, דערקלערט, אז ער איז קיין אַנצייכענען פאַפּירענע פאָרמולעס וועגן דער ווייטערער ציוניסטישער צי־לען, — און דאָס זעט אונז אויס, איז די שטימונג פון'ם קאָנגרעס.

דער קאָנגרעס דאַרף איבערלאָזן די פאָרמולעס פאַר יעדן ציוניסט באַזונדער, ער זאָל זיי פאָרמולירן לויט זיין איינענעם געשמאַק. די גאַנצע באַוועגונג קאָן אָבער גיין בלויז אויפן וועג פון פּראַקטישע דערגרייכונגען, — און די מערהייט אין דער באַוועגונג פאַרבלייבט איבערצייגט, אז דאָס איז נים זשאבאטינסקים וועג.

נאָך א זייט פון דער פראַגע

דער אומגליק פון ארבעטסלאָזיקייט איז נים נאָר אין הונגער און נויט, — מיט'ן הונגער איז נאָך נים אזוי שווער צו ספּראַווען זיך. דער ערגסטער מאָמענט אין דער ארבעטסלאָזיקייט איז נאָר אפשר די ליידיקגייעהייט, וואָס קאָן אָפּשטעלן די טיפסטע שפּורן אויפ'ן כאַראַקטער פון'ם מענשן.

שטעלט זיך פאַר, אז גרויסע מאַסן מענשן זיינען געטריבן חודש נאָך חודש און יאָר נאָך יאָר ארומצוגיין ליידיק, וואַרטן אויפ'ן נים זיכערן שטי־קעל ברויט וואָס מען גיט זיי, ליידער, מער אין דער פאַרס פון א נדבה, ווי א חוב, דרייען זיך נאַנצענע טעג איבער די נאַסן מיט שרעק אין זייערע הער־צער פאַר'ן מאָרגנדיקן טאָג, און אפילו אָן וועלכער ס'איז מעגלאַכקייט צו פאַרווייל זיך, צו קויפן א ציינטונג אָדער באַזוכן א טעאַטער, — זיי האָבן דאָך אפילו נים קיין עטלאַכע סענט אין זייערע קעשענעס אויף א "קאָר־פּיער", ווייל אויסער שפּיז און א דירה דערלויבט זיי נים די ברייטהאַרצי־קייט פון אונזערע רעגירונגען . . .

עס איז קיין וואונדער נים, וואָס אזעלכע מענשן ווערן א גוטער מאַ־טעריאַל פאַר קאָמוניסטישער פּראָפּאַגאַנדע. — זייער פאַרצווייפלטע לאַגע איז א גוטער סטימולאַנט פאַר דעם, און דאָס איז אַגב דער איינציקער צייט־פאַרטרייב וואָס איז צוגענגלאַך פאַר זיי . . . ווען נים די קאָמוניסטישע פּרא־פּאַגאַנדע, דאַן קאָנען זיי געטריבן ווערן צו עטוואָס ערגערס: צו פּערזענלאַ־כער דעמאָראַליזאַציע, וואָס, ביי דער מאַסן־ארבעטסלאָזיקייט מוז זיך אָפּ־רופן קראַנקהאַפט אויפ'ן לעבן פון דער גאַנצער געזעלשאַפט.

אין עדמאָנטאָן, דאַכט זיך, האַלט די רעגירונג סאָלדאַטן גרייט פאַר'ן פאַל פון אומרוען. די רעגירונג האָט אויך צוריקגעצויגן א טייל פון די סאָל־דאַטן אין קעמפּ יוז און האָט זיי צוריקגעקערט קיין ווייניפּעג, ווי עס ווערט פאַרשטאַנען, צוליב זיכערקייט ווען.

עס איז אָבער דאָ א סך א ביליקערער און מער קאַנאַדישער וועג צו האַלטן אָרדענונג, ווי מיט דער הילף פון באַיאָנעטן, — באַזאיטיקן דיי באַ־דינונגען, וואָס קאָנען פירן צו אומרוען.

עס איז נים געגוג צו באַזאָרגן די ארבעטסלאָזע מיט'ן שטיקל ברויט (וואָס ווערט אגב אויך נים געטאָן אין דער געהעריקער מאָס) — זיי דאַרפן באַזאָרגט ווערן מיט באַשעפטיקונג, וואָס זאָל פאַרנעמען זייער צייט און וואָס זאָל זיי צוריקקערן דעם געפיל פון צוטרוי אין זייערע אייגענע כחות און פּערזענלאַכער חשיבות. און וואָס זאָל באַזייטיקן די פאַנישע מורא פאַר'ן מאָרגנדיקן מאָג.

און דאָס וואָס די ארבעטסלאָזע קריגן אין הילף דאַרף זיי בשום אופן נים געגעבן ווערן ווי א נדבה, נאָר געצאָלט ווערן אויף א חשוב'ן אופן ווי א חוב.

די רעגירונג, אין אירע פלעגער פאַר די ארבעטסלאָזע, דאַרף זיי זעען באַזאָרגן מיט געזעלשאַפטלאַכע ארבעט. דאָס וועט זיין פיל געזינטער סיי פאַר די ארבעטסלאָזע, און סיי פאַר דער געזעלשאַפט.

וואָלן און אויסנפאָליטיק שאַפן אידנפרינדלאַכע שטימונג אין אונגארן

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטא")

פון א. ווינער

ווען ס'האַלט ביי דער סדרה פאַרלאַ־מענט וואָלן הויבן אָן בלאָזן פרישערע ווינטלאַך ביי אַלע פּאָליטישע פּאַרטייען פונם לאַנד, די אידישע שטימען זיינען א שטאַרקער פאַקטאָר אין פילע שטעט, ספּעציעל אין בודאַפּעסט גופא. אזוי ווי דאָס אונגאַרישע אידנטום פירט נים קיין איינענע אידישע פּאָליטיק, זייענדיק איינ־געשריבן ביים רוב אַלגעמיינע פּאָליטישע פּאַרטייען. אזוי ווייט זיי מאַכן נים קיין אָפּענעם אנטיסעמיטיזם, באַמערקט מען תמיד פאַר וואָלן א ליבע־קאָנפרענגע ארום די אידישע שטימען. קורץ כל טוען דאָס די דעמאָקראַטישע, ליבעראַלע און לינקע פּאַרטייען, אין וועלכע ס'געפינען זיך פילע אידישע פירער אַלס דעפּוטאַטן און אַקטיווע פּאָליטיקער. אָבער אויך דער בלאָק פון דער פאַראייניקטער רעגירונגס פּאַרטייען ציט היבש פיל אידישע שטימען און דארום מאַכט מען פאַר וואָלן א פאַר קאָמפּליטענען אויך פאַר אידן. צומאָל פירט מען אפילו דורך געוויסע קאָנצע־סיעס און דערלייכטערונגען לטובת־אידישער באַפעלקערונג.

פריער מיט יאָרן, תיכף נאָכן קריג, פלעגט מען דאָס טאָן אונטער א באַהאַל־טענער לאָזונג, אז מען דאַרף דעם גנב, שניידט מען אים אראָפּ פון דער תליה", אָבער היינט מאַכט מען עס עפנטלאַך אויף מיטינגען און באַנקעטן, אפילו אין בידע הייזער פונם פּאַרלאַמענט. ביי די רעגירונגס פּאַרטייען האָט אין די נאָר לעצטע יאָרן זיך ווירקלאַך פאַרענדערט די שטימונג לגבי אידן. קיין פריינט און ליב־האָבן פון אידן ווען די דאָזיקע פּאַרטיי־ען מסתמא קיינמאָל נים ווערן, אָבער מען באַמיט זיך צו זיין נערעכט און געוועס לאַך אויך לגבי אידן, ווייניקסטנס אין דעם זין, אז דער אנטיסעמיטיזם זאָל נים זיין קיין הערשנדער פאַקטאָר אין דער פירונג פון די מלוכה געשעפטן אַדער אין דער פּראַקטישער פאַרוואַלטונג פון לאַנד. און אז מען האַלט שוין דורכן נאַנצן בייענדיקן יאָר אזוי ווייט, טוט מען נאַטירלאַך ערב א וואָלן קאַמפּאַניע מאַכן נאָך עטלאַכע שריט פאַראויס מיט אירנ־פריינדלאַכע דערקלערונגען.

דערצו קומט נאָך דער וויכטיקער פאַק־טאָר פון אויסנפּאָליטישע אינטערעסן. מען וויל זיך פאַרהיטן, אז די אין איינ־צעלנע מערב־לאַנדער זיך רידנדיקע סימ־פּאַטיעס פאַר אונגארן (ספּעציעל פאַר דער רעוויזיע פון די אונגאַרישע גרעניצן אויפן חשבון פון די שכנות'דיקע לענ־דער) זאָלן פאַרטונקלט און אָפּגעשוואַכט ווערן דורך אנטיסעמיטישע פּאַסירונגען אין אונגארן. מען באַמיט זיך געוויסען אויך די סימפּאַטיע פון די אידישע פּר־נאַנציעלע און פּאָליטישע קרייזן אין אויסלאַנד פאַר דער אונגאַרישער אויסנ־פּאָליטיק. אָט די ביידע מאָטיוון צוזאַמען פון דער אינערער און אויסנדיקער פּאָלי־טיק זיינען די יסודות פון א רואיקערער און גערעכטערער האַלטונג לגבי דער אונ־גאַרישן אידנטום אויף מצד דער העכסטער און פאַראַנטוואָרטלאַכסטער פירער אין לאַנד.

אָט דערפון שטאַמט אָט דער זייער פריינדלאַכער אינטערווייו פונם מיניסטער פּרעזידענט גראַף "בעטלען־דער פון מיטן אלוועלטלאַכן פּאַרלאַמענט־ער פון דער "איטא", יעקב לאַנדוי, וואו די צען יאָריקע אונגאַרי־שע רעגירונג האָט דאָס ערשטע מאָל אנערקענט אַן א שום באַגרענעצונג די באַדייטונג און די פאַרדינסטן פון דעם אונגאַרישן אידנטום פאַרן לאַנד סיי אין דער פאַראַנגענגענהייט און סיי פאַר דער צוקונפט. אין פריערדיקע דערקלערונגען פון גראַף בעטלען פלעגט מען טרעפן תמיד עפּעס א הינטער שטול'כל, א רעד־זערוו מיט א שטאָכווערטל דערצו. דאָס מאָל איז אַלצדינג געזאָגט געוואָרן אין א סימפּאַטישן טאָן, א רעזערוואַציעס און אַן א גלייכצייטיקער פאַרבינדונג פאַר די רעגירונגען. עווענס איז עס נאָך לאַנג נים קיין גאַראַנטיע פאַר א אידיילישן שלום־בית מיט די אונגאַרישע אידן, אָבער א געוונטער סימפּטאָם פון גוטן וויל מצד די הערשנדע קרייזן.

אויף אָט דעם יסוד האָבן זיך אויך אָפּגעשפּילט די דעבאַטן אין ביידע הייזער פונם אונגאַרישן פּאַרלאַמענט איבערן נומערוס קלאַוזוס, וואו דער בילדונגס מי־ניסטער גראַף קלעבעלסבערג האָט אויס־געזאָגט געוויסע סודות פון חדר. עפּעס ווי די רעגירונג שעמט זיך היינט איבער הויפּט דערמיט, וואָס זי האָט זיך אַמאָל געלאָזט אריינפירן אין אזא מיאוס'ן גע־זעץ, פאַר וועלכן מ'האָט געכאַפּט מאַראַ־לישע פעטש אזש ביים פעלקערבונד און געמוזט עס באַלד ענדערן.

אינטערעסאַנט, יאָ כמעט סענסאַציאָ־נעל איז געוואָרן די רעדע פון ערצאַג יאָ־זעף אין אונגאַרישן אויבערהויז (סענאַט) (טובת די אידן). **ס'איז דאָס ערשטע מאָל** אין דער געשיכטע, אז א האַמסבורגער ערצאַג זאָל זיך עפנטלאַך אָננעמען פאַר אידישע קריוודעס. ס'מוז דערביי זיין געהיימע מאָטיוון, אָבער פאַר דער וועלט איז עס א סענסאַציאָנעלע פאַסירונג. ווייל דער ערצאַג האָט נים סתם אריינגעפלאַכ־טען א פּאָר אידן פון פריינדלאַכע ווערטער אין זיין גרויסער בודזשעט רעדע: ער איז טאַקע אריינגערודנען טיף אין דער גאַנצער אידנפראַגע פון לאַנד און געפאַ־דערט נים בלויז, אז די אונזווערסיטעטן זאָלן אויפנעמען אידן אידישע סטודענטן, נאָר אז מען זאָל באַהאַנדלען דעם אידישן בירגער אין אונגארן אויף אַלע געביטן פון לעבן ווי ריינבלוטיקן אונגאַר, מ'זאָל נים מאַכן קיין אונטערשיד אין דער קעגנ־ווערט, נאָר שוין טויזנטער יאָרן. די פּר־עה'ס, המנ'ס. אפילו אַנגעראַס, פּויבסטן מלכים פון מיטל־אַלטערלאַכן נייעם אייראָפּע, ביז די דעמאָקראַטישע רעפּוב־ליקן מיט אַלע זאַאָלאָגישע און עקאָנאָ־מישע אנטיסעמיטן האַלטן אין איין שריי־ען אז אַלע פעלקער ליידן פון דער קראַנק־הייט.

אזוי גוט אידן ווי נים אידן האָבן אויס־פּרובירט אַלע מיטלען פּטור צו ווערן פון דער אַנשיקעניש, אָבער'ליידער די אַלע רעצעפּטן האָבן זיך אַרויסגעוויזן צו זיין ווירקונגסלאָז. מיט דורות, תפילות, סלי־חמות האָט מען געהיילט אין דער פאַר־נאַנגענהייט. אסימילאַציע, בירגערערעכט, האָט מען אָנגעווענדעט אין דער נאָענ־טער קעגנוואַרט. אָבער ס'איז בחינם.

צו דער קראַנקהייט איז אַלץ נאָך ני־טאָ קיין תרופה. מען האָט נאָך נים פעסט־געשטעלט די ריכטיקע דיאַגנאָזע. לענדער און פעלקער, נים נאָר אידן אַליין, זיינען פאַראינטערעסירט אין דער אויס־ראַטונג פון אנטיסעמיטיזם, אָבער א מנפה באַווייזט זיך אַלעמאָל אין אַנ־דערע טיילן, אונטער פאַרשיידענע פאַרבן, און דער קאַמף איז אויסזיכטלאָז.

אין וויין בושעוועס די מגפה אין דעם אוניווערסיטעט, אין דעם קרשי קרשים פון דעם עסטרייכישן פאָלק. עס וועט קיינער נים חושד זיין דער עסטרייכישער רעגירונג אז די מיאוס'ע מעשים פון יע־נע סטודענטן־כוליגאַנען זיינען איר צום האַרצן. די שטאָט פאַרוואַלטונג פון וויין איז זיכער מיטן גאַנצן האַרצן פאַרן אַי־דישן צד. די שטאָטישע אַדמיניסטראַציע באַשטייט פון אַן איבערוועגנדער סאָציאַ־ליסטישער מערהייט. נים נאָר סאָלאָ־סאָ־ציאַליסטן, טעאָרעטיקער, נאָר ביינענדע תיכף נעענטפערט, וועלנדיק באַרואיקן די עפנטלאַכקייט אין אונגארן גופא ווי אויך אין אויסלאַנד. עפּעס א ווירקונג וועט די דאָזיקע דעבאַטע פון די סאָטע קאַרפּן קעפּ מסתמא דאָך ברייגנען לטובת די אַי־דען. וואָלן קומען טאַקע פאַר נאָר איין מאָל אין 5-4 יאָר, אָבער די אויסנפאַלי־טיק איז דאָך א טאָג־טעגלאַכער אינטערעס און מען האָלט אין גיין פאַראויס. וועט מען אפשר אין א פּאָר יאָר אַרום דערגיין שריטווייז ביין צו דער פולקאַמענער גלייכ־בארעכטיקונג פון אונגאַרישן אידנטום.

("איטא")

דער אויפמאַרש פון'ם נאַציאָנאַלן אידנטום אין רומעניע

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטא")

פון י. יעווק

דער פערטער מאַי, 1931, וועט בלייבן א היסטאָרישער דאַטום אין דער געשיכטע פונם רומענישן אידנטום. אין דעם דאָזיקן טאָג אין געלייגט געוואָרן דער גרונט שטיין פאַר א אידישער פּאַרטיי אין רומעניע, וועלכע פּאַראייניקט אַלע נאַציאָנאַלע אידישע אָרגאַניזאַציעס און שטעלט זיך אַלס אויפגאַבע צו פּאַרטיי־דיקן די רעכט פון דער אידישער מינ־דערהייט אין לאַנד.

דעם שטוים צו דער נאַציאָנאַלער פאַר־אייניקונג האָט געגעבן דער צוזאַמענפאַר פון יולי 1930, וועלכער איז צעגוויסגע־רופן געוואָרן אין בוקאַרעסט אונטערן דרוק פון די אנטיסעמיטישע עקסצעסן פון יענער צייט. זייט יענעם קאָנגרעס האָט זיך די פראַגע ווענן שאַפן אַן איינהייט־לאַכן אידישן פראָנט דיסקוטירט לעבהאַפט אין די אידישע אָרגאַניזאַציעס און אַר־טעמען באַגעגנט א פּאָזיטיווע באַציאונג. נאָך דער פאַרבאַנד פון די אַלט־רומענישע אידן "אוניוניא עוריילאַר ראָמאַני" אונ־טערן פאָרויץ פון דר. פילדערמאַן איז פאַרבליבן פיינטלאַך דער אידייע פון נאַ־ציאָנאַלער אחדות, ווייל רעכענענדיק זיך פאַר רומענער פון משה'ס גלויבן האָבן די אסימילאַנטן געזוכט אין דער אַי־באַים באַוואוסט געוואָרן אין דער עפנט־לאַכקייט, אז די רעגירונג האָט געשלאָגן א בלאָק מיט דער "אוניוניא" און איר געזיכערט פינף מאַנדאַטן אין פּאַרלאַ־מענט און דריי אין סענאַט.

פאַרזיכערנדיק זיך דעם וואַלן־נדן ביי די איצטיקע מאַכט האָבער, האָבן די אסי־מילאַנטן אין בוקאַרעסטער קאָנגרעס קיין אַנטייל נים גענומען. אין דער אידישער פּאַרטיי האָט די "אוניוניא" מיט רעכט דערזען א געפערלאַכן קאָנקורענט און זי האָט זיך באַמיט צו קאָמפּראָמיטירן די נאַציאָנאַלע פּאַראייניקונג אַלס סעפּאַרא־מיסטישע און אַנטיפּאַטריאָטישע אָרגאַ־ניזאַציע. ביי אזעלכע באַדינגונגען איז סו. לייענענדיק די סטענאָגראַם פון דער דער אידישער פּאַרטיי אויסגעקומען צו מאַכן אירע ערשטע שריט. אַן מיטלען און אַן די נויטיקע פּאָליטישע פאַרבינ־דונגען איז דער אידישער פּאַרטיי אויס־געקומען זיך שטעלן פאַר א פייער־פראָ־בע: פאַרלאַמענט וואָלן. מיט גרויס באַ־גייסטערונג איז פּראָקלאַמירט געוואָרן אויפן קאָנגרעס די פאַראָלע פון א נאַציאָ־נאַל אידישער ליסטע. דער פּיאָנער פון דער אידישער עמאַנסיפּאַציע אין רומע־ניע און דער ערשטער פּרעזידענט פון'ם פאַרבאַנד פון רומענישע אידן, דר. אדאָלף שטערן, האָט זיך געשטעלט אין דינסט פון דער נאַציאָנאַלער פאַראייניקונג און דער געוועזענער דעפּוטאַט טעאָדאָר פישער (קלויזענבורג) איז אויסגעוויילט געוואָרן אַלס פּרעזידענט פון דער געשאַפענער אי־דישער פּאַרטיי. א געוויסן אוטטאָריטעט האָבן דער נייער קעראָפּערשאַפט צוגע־נעבן דער רב הבולל פון בעסאַראַביע י. ל. צירעלסאָן, געוועזענער סענאַטאָר און פּאַרזיצער פונם אידישן פאַרלאַמענטאַרישן קלוב, דר. מייער עבנער (משערגאַוויץ) און דער באַוואוסטער פינאַנץ מאַן אַל־ליטעראַט, א. ש. זיסו. דער לעצטער האָט א דאַנק זיינע ברייטע פאַרבינדונגען און זיין הויכער שטעלע אין דער רומענישער געזעלשאַפט באַזונדערס אימפּאָנירט די אַלט־רומענישע אידן.

די באַשלוסן פון בוקאַרעסטער קאָנ־גרעס האָבן אַרויסגערופן א גרויסן ענ־טוזיאַזם אין אַלע טיילן פון רומענישן אידנטום. די אידישע ליסטע איז אויפגע־נומען געוואָרן און אויסטעמען מיט גרויס באַ־גייסטערונג און די רעגירונג האָט פּלוצ־לונג דערזען, אז אירע "מאַשקעס" האָבן זי ביטער אָפּגעגאַרט. די אידישע פּרעסע נים אביבער זייער אין אינטערעסאַנטן גע־שפּרעך, וועלכער איז פאַרגעקומען אין קאַבינעט פונם מיניסטער ארשטעמאַיאַנו צווישן די פירער פון ביידע אידישע לאַגערן: דר. פילדערמאַן און וואַל־טעראַר. — דער נצחון פון דער אידישער ליסטע.

דער פערטער מאַי, 1931, וועט בלייבן א היסטאָרישער דאַטום אין דער געשיכטע פונם רומענישן אידנטום. אין דעם דאָזיקן טאָג אין געלייגט געוואָרן דער גרונט שטיין פאַר א אידישער פּאַרטיי אין רומעניע, וועלכע פּאַראייניקט אַלע נאַציאָנאַלע אידישע אָרגאַניזאַציעס און שטעלט זיך אַלס אויפגאַבע צו פּאַרטיי־דיקן די רעכט פון דער אידישער מינ־דערהייט אין לאַנד.

דעם שטוים צו דער נאַציאָנאַלער פאַר־אייניקונג האָט געגעבן דער צוזאַמענפאַר פון יולי 1930, וועלכער איז צעגוויסגע־רופן געוואָרן אין בוקאַרעסט אונטערן דרוק פון די אנטיסעמיטישע עקסצעסן פון יענער צייט. זייט יענעם קאָנגרעס האָט זיך די פראַגע ווענן שאַפן אַן איינהייט־לאַכן אידישן פראָנט דיסקוטירט לעבהאַפט אין די אידישע אָרגאַניזאַציעס און אַר־טעמען באַגעגנט א פּאָזיטיווע באַציאונג. נאָך דער פאַרבאַנד פון די אַלט־רומענישע אידן "אוניוניא עוריילאַר ראָמאַני" אונ־טערן פאָרויץ פון דר. פילדערמאַן איז פאַרבליבן פיינטלאַך דער אידייע פון נאַ־ציאָנאַלער אחדות, ווייל רעכענענדיק זיך פאַר רומענער פון משה'ס גלויבן האָבן די אסימילאַנטן געזוכט אין דער באַים באַוואוסט געוואָרן אין דער עפנט־לאַכקייט, אז די רעגירונג האָט געשלאָגן א בלאָק מיט דער "אוניוניא" און איר געזיכערט פינף מאַנדאַטן אין פּאַרלאַ־מענט און דריי אין סענאַט.

פאַרזיכערנדיק זיך דעם וואַלן־נדן ביי די איצטיקע מאַכט האָבער, האָבן די אסי־מילאַנטן אין בוקאַרעסטער קאָנגרעס קיין אַנטייל נים גענומען. אין דער אידישער פּאַרטיי האָט די "אוניוניא" מיט רעכט דערזען א געפערלאַכן קאָנקורענט און זי האָט אַנטייל נים גענומען אין דער אַי־דישער פּאָליטיק, זייענדיק אויסגע־שריבן ביים רוב אַלגעמיינע פּאָליטישע פּאַרטייען. אזוי ווייט זיי מאַכן נים קיין אָפּענעם אנטיסעמיטיזם, באַמערקט מען תמיד פאַר וואָלן א ליבע־קאָנפרענגע ארום די אידישע שטימען. קורץ כל טוען דאָס די דעמאָקראַטישע, ליבעראַלע און לינקע פּאַרטייען, אין וועלכע ס'געפינען זיך פילע אידישע פירער אַלס דעפּוטאַטן און אַקטיווע פּאָליטיקער. אָבער אויך דער בלאָק פון דער פאַראייניקטער רעגירונגס פּאַרטייען ציט היבש פיל אידישע שטימען אין דארום מאַכט מען פאַר וואָלן א פאַר קאָמפּליטענען אויך פאַר אידן. צומאָל פירט מען אפילו דורך געוויסע קאָנצע־סיעס און דערלייכטערונגען לטובת־אידישער באַפעלקערונג.

פריער מיט יאָרן, תיכף נאָכן קריג, פלעגט מען דאָס טאָן אונטער א באַהאַל־טענער לאָזונג, אז מען דאַרף דעם גנב, שניידט מען אים אראָפּ פון דער תליה", אָבער היינט מאַכט מען עס עפנטלאַך אויף מיטינגען און באַנקעטן, אפילו אין ביידע הייזער פונם פּאַרלאַמענט. ביי די רעגירונגס פּאַרטייען האָט אין דער לעצטע יאָרן זיך ווירקלאַך פאַרענדערט די שטימונג לגבי אידן. קיין פריינט און ליב־האָבן פון אידן ווען די דאָזיקע פּאַרטיי־ען מסתמא קיינמאָל נים ווערן, אָבער מען באַמיט זיך צו זיין נערעכט און געוועס לאַך אויך לגבי אידן, ווייניקסטנס אין דעם זין, אז דער אנטיסעמיטיזם זאָל נים זיין קיין הערשנדער פאַקטאָר אין דער פירונג פון די מלוכה געשעפטן אַדער אין דער פּאַרטיי־אין לאַנד. אין מלוכה געשעפטן אַדער אין דער פּאַרטיי־אין לאַנד. און אז מען האַלט שוין דורכן נאַנצן בייענדיקן יאָר אזוי ווייט, טוט מען נאַטירלאַך ערב א וואָלן קאַמפּאַניע מאַכן נאָך עטלאַכע שריט פאַראויס מיט אירנ־פריינדלאַכע דערקלערונגען.

דערצו קומט נאָך דער וויכטיקער פאַק־טאָר פון אויסנפּאָליטישע אינטערעסן. מען וויל זיך פאַרהיטן, אז די אין איינ־צעלנע מערב־לאַנדער זיך רידנדיקע סימ־פּאַטיעס פאַר אונגארן (ספּעציעל פאַר דער רעוויזיע פון די אונגאַרישע גרעניצן) אויפן חשבון פון די שכנות'דיקע לענ־דער) זאָלן פאַרטונקלט און אָפּגעשוואַכט ווערן דורך אנטיסעמיטישע פּאַסירונגען אין אונגארן. מען באַמיט זיך געוויסען אויך די סימפּאַטיע פון די אידישע פּר־נאַנציעלע און פּאָליטישע קרייזן אין אויסלאַנד פאַר דער אונגאַרישער אויסנ־פּאָליטיק. אָט די ביידע מאָטיוון צוזאַמען פון דער אינערער און אויסנדיקער פּאָלי־טיק זיינען די יסודות פון א רואיקערער און גערעכטערער האַלטונג לגבי דער אונ־גאַרישן אידנטום אויף מצד דער העכסטער און פאַראַנטוואָרטלאַכסטע פירער אין לאַנד.

אָט דערפון שטאַמט אָט דער זייער פריינדלאַכער אינטערווייו פונם מיניסטער פּרעזידענט גראַף "בעטלען־דער פון מיטן אלוועלטלאַכן פּאַרלאַמענט־ער פון דער "איטא", יעקב לאַנדוי, וואו די צען יאָריקע אונגאַרי־שע רעגירונג האָט דאָס ערשטע מאָל אנערקענט אַן א שום באַגרענעצונג די באַדייטונג און די פאַרדינסטן פון דעם אונגאַרישן אידנטום פאַרן לאַנד סיי אין דער פאַראַנגענגענהייט און סיי פאַר דער צוקונפט. אין פריערדיקע דערקלערונגען פון גראַף בעטלען פלעגט מען טרעפן תמיד עפּעס א הינטער שטול'כל, א רעד־זערוו מיט א שטאָכווערטל דערצו. דאָס מאָל איז אַלצדינג געזאָגט געוואָרן אין א סימפּאַטישן טאָן, א רעזערוואַציעס און אַן א גלייכצייטיקער פאַרבינדונג פאַר די רעגירונגען. עווענס איז עס נאָך לאַנג נים קיין גאַראַנטיע פאַר א אידיליישן שלום־בית מיט די אונגאַרישע אידן, אָבער א געוונטער סימפּטאָם פון גוטן וויל מצד די הערשנדע קרייזן.

אויף אָט דעם יסוד האָבן זיך אויך אָפּגעשפּילט די דעבאַטן אין ביידע הייזער פונם אונגאַרישן פּאַרלאַמענט אויבערן נומערוס קלאַוזוס, וואו דער בילדונגס מי־ניסטער גראַף קלעבעלסבערג האָט אויס־געזאָגט געוויסע סודות פון חדר. עפּעס ווי די רעגירונג שעמט זיך היינט איבער הויפּט דערמיט, וואו זי האָט זיך אַמאָל געלאָזט אריינפירן אין אזא מיאוס'ן גע־זעץ, פאַר וועלכן מ'האָט געכאַפּט מאַראַ־לישע פעטש אזש ביים פעלקערבונד און געמוזט עס באַלד ענדערן.

אינטערעסאַנט, יאָ כמעט סענסאַציאָ־נעל איז געוואָרן די רעדע פון ערצאַג יאָ־זעף אין אונגאַרישן אויבערהויז (סענאַט) (טובת די אידן). **ס'איז דאָס ערשטע מאָל** אין דער געשיכטע, אז א האַמסבורגער ערצאַג זאָל זיך עפנטלאַך אָננעמען פאַר אידישע קריוודעס. ס'מוז דערביי זיין געהיימע מאָטיוון, אָבער פאַר דער וועלט איז עס א סענסאַציאָנעלע פאַסירונג. ווייל דער ערצאַג האָט נים סתם אריינגעפלאַכ־טען א פּאָר אידן פון פריינדלאַכע ווערטער אין זיין גרויסער בודזשעט רעדע: ער איז טאַקע אריינגערודנען טיף אין דער גאַנצער אידנפראַגע פון לאַנד און געפאַ־דערט נים בלויז, אז די אונזווערסיטעטן זאָלן אויפנעמען אידן אידישע סטודענטן, נאָר אז מען זאָל באַהאַנדלען דעם אידישן בירגער אין אונגארן אויף אַלע געביטן פון לעבן ווי ריינבלוטיקן אונגאַר, מ'זאָל נים מאַכן קיין אונטערשיד אין דער קעגנ־ווערט, נאָר שוין טויזנטער יאָרן. די פּר־עה'ס, המנ'ס. אפילו אַנגעראַס, פּויבסטן מלכים פון מיטל־אַלטערלאַכן נייעם אייראָפּע, ביז די דעמאָקראַטישע רעפּוב־ליקן מיט אַלע זאַאָלאָגישע און עקאָנאָ־מישע אנטיסעמיטן האַלטן אין איין שריי־ען אז אַלע פעלקער ליידן פון דער קראַנק־הייט.

אזוי גוט אידן ווי נים אידן האָבן אויס־פּרובירט אַלע מיטלען פּטור צו ווערן פון דער אַנשיקעניש, אָבער'ליידער די אַלע רעצעפּטן האָבן זיך אַרויסגעוויזן צו זיין ווירקונגסלאָז. מיט דורות, תפילות, סלי־חמות האָט מען געהיילט אין דער פאַר־נאַנגענהייט. אסימילאַציע, בירגערערעכט, האָט מען אָנגעווענדעט אין דער נאָענ־טער קעגנוואַרט. אָבער ס'איז בחינם.

צו דער קראַנקהייט איז אַלץ נאָך ני־טאָ קיין תרופה. מען האָט נאָך נים פעסט־געשטעלט די ריכטיקע דיאַגנאָזע. לענדער און פעלקער, נים נאָר אידן אַליין, זיינען פאַראינטערעסירט אין דער אויס־ראַטונג פון אנטיסעמיטיזם, אָבער א מנפה באַוויזט זיך אַלעמאָל אין אַנ־דערע טיילן, אונטער פאַרשיידענע פאַרבן, און דער קאַמף איז אויסזיכטלאָז.

אין וויין בושעוועס די מגפה אין דעם אוניווערסיטעט, אין דעם קרשי קרשים פון דעם עסטרייכישן פאָלק. עס וועט קיינער נים חושד זיין דער עסטרייכישער רעגירונג אז די מיאוס'ע מעשים פון יע־נע סטודענטן־כוליגאַנען זיינען איר צום האַרצן. די שטאָט פאַרוואַלטונג פון וויין איז זיכער מיטן גאַנצן האַרצן פא